

Iryna Nabytovych

THE INFLUENCE OF SOCIAL MEDIA ON DEMOCRATIC CHANGES AS A THEORETICAL ISSUE

Yogyakarta State University, Indonesia

Ірина Набитович

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІЙ НА ДЕМОКРАТИЧНІ ПРОЦЕСИ ЯК ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМА

Abstract: In this article the author is analyzing how emerging of social media became a turning point of democratic changes in modern society consciousness. It's illustrating how social media alter general relationship paradigm between journalism and civil society; as well as the influence of those media on civil society development in totalitarian and post-totalitarian countries.

Keywords: social media, internet civil society, simulacrum, post-totalitarian countries

Історія становлення журналістики, як засобу впливу на суспільство вказує на дві характерні риси цього діяхронічного процесу: з одного боку тут завжди було бажання тиснути на владні чинники (навіть у тоталітарних суспільствах) для прийняття політичних рішень, а з іншого – намагання вплинути на формування громадської думки, на поступову мобілізацію, на становлення, наприклад, протестних настроїв у суспільстві – проти неправомірних дій влади у різних галузях суспільно-політичного та культурного життя. Олег Самарцев наголошує, що «журналістика як система інтеграції в соціальне середовище з моменту свого виникнення [...] намагалася активно впливати на суспільство. [...] Журналістика формувалася як спосіб масового впливу

на громадську свідомість, однак найбільшої сили вона досягнула тоді, коли слово, яке йшло до реципієнта, повинно було змінити масову свідомість, призвести до реальних соціальних дій» [5, 270-271].

Після винайдення Інтернету перехід від журналістики ЗМІ до онлайнових медій починає творити нову епоху в журналістиці загалом. Онлайнові медія стають важливим засобом зміни чутливого вектора суспільної свідомості. Особливо соціальні медія видозмінюють загальну парадигму взаємин між журналістикою у тоталітарних (таких, наприклад, як Іран, Єгипет, Лівія, Сирія) та посттоталітарних державах (як Україна). Однак і в цій ситуації професія журналіста залишається однією з найнебезпечніших: за даними організації „Репорте-

ри без кордонів" у 2012 році було вбито 88 журналістів і 46 блогерів, у 2011 році було вбито 66 журналістів (на 16% більше, ніж у 2010 р.); у тому ж 2011 році 1044 журналістів заарештовано (що удвічі перевищує кількість арештів у 2010 р.); 1959 журналістів зазнали фізичного нападу або їм погрозували; 499 засобів масової інформації зазнали цензури; 71 журналіста викрадено; 73 журналісти втекли з країни; 5 користувачів інтернету було вбито; 199 блогерів і користувачів інтернету заарештовано; 62 блогерів і користувачів інтернету зазнали фізичного нападу; у 68 країнах світу існує інтернет-цензура.

Серед останніх досліджень проблеми впливу соціальних медіа на розвиток подій (зокрема революційних) як у реаліях України, так і інших тоталітарних та посттоталітарних держав слід виокремити публікації Дж. Голдштайна [9], О. Притули [12], Н. Россітера [13], К. Цекеріса [17], Л. А. Вея [18], Б. Зее [19]. Важливим, на наше переконання, є розгляд задекларованої проблеми в контексті теорії симулякрів [1], [2], [3]. Метою нашої статті буде проаналізувати можливості впливу Інтернету на зміни суспільної свідомості та парадигму взаємин між журналістикою та громадянським суспільством, вплив соціальних медіа на становлення та формування громадянського суспільства у тоталітарних та посттоталітарних державах. Важливими її завданнями буде представлення цих проблем у політеорії симулякрів, демонстрація того, як інтернет-спільнота через соціальні медіа стає спроможною впливати на формування найважливіших елементів громадянського суспільства.

Одним із найважливіших завдань соціальних медіа у суспільствах, у

яких влада здійснює більший чи менший тиск на ЗМІ, є поборювання симулякрів, які продукують пропагандивні структури влади та засоби масової інформації, що перебувають під контролем владних інституцій. У цьому випадку йдеться не про симулякри у розумінні П'єра Косовського чи Жюльєна Дельоза. Йдеться про теорію симулякрів, запропановану Жаном Бодрієм [Див. детально: 1], для якого вони – копія або відтворення реальних подій чи образів і поетапний перехід до автономного статусу, цілком відірваного від реального: «Це віддзеркалення фундаментальної реальності. Він (перехід – *І. Н.*) маскує і спотворює фундаментальну реальність. Він маскує відсутність фундаментальної реальності. Він уже не має стосунку до жодної реальності: він є своїм власним чистим симулякром» [3, с. 385]. Бодрієр наголошує, що «симулякри – це не просто гра знаків, вони несуть у собі суспільні відносини й суспільну владу». Симулякри, які продукує владна риторика, це „проект владарювання над політичним і духовим життям, фантазм замкненої розумової субстанції” [2, с. 88; 90].

Теорія симулякрів дає можливість прослідкувати, як заангажована журналістика – чи то під тиском репресивної влади, чи під впливом фінансових факторів – творить симулякритивну квазіреальність, яка насправді нічого не представляє у реальному суспільному бутті. Особливо яскравими прикладами творення симулякритивної реальності в новітній українській історії був період президентства Леоніда Кучми – особливо її закінчення: приховування вбивства Георгія Гонгадзе (засновника одного з найвпливовіших в Україні опозиційних веб-медіа),

таємнича загибель Олександра Кривенка та найганебніший винахід кучмівської диктатури для журналістики – «темники». Нинішній період дає ще яскравіші приклади симулякризації політичного, економічного, суспільного, культурного життя в Україні.

Кожна стаття, написана й опублікована, покликана, як відомо, певним чином впливати на аудиторію, змінювати, до певної міри, соціально-політичний простір. Типологічною особливістю кожного тексту журналістики є, зокрема, його дискретність. Журналістський текст у газетному чи журнальному варіанті має дуже короткий час тривання для реципієнта (читача). Доступ до таких повідомлень ЗМІ є достатньо складним. Перехід журналістської діяльності в інтернетний простір творить нову, цілком іншу якісну реальність сучасної журналістики: статті, замітки, репортажі стають і залишаються доступними в будь-якій точці земної кулі. При цьому діяхронія та синхронія журналістських текстів перестають бути різночасовими, різнопросторовими явищами. Вони стають, сказати б, *тут*-реальністю. Таким чином онлайнві медія об'єднуються в нову реальність єдиного метатексту (цілісної сукупності усіх текстів). Такий метатекст творить багатогранне полотно соціальної дійсності, ґрунтованої на єдності нескінченної кількості публікацій у веб-медія.

Досить важливо й те, що активними користувачами Інтернету та соціальних медія є, в першу чергу, соціально активні верстви населення з великою соціальною мобільністю та відповідним статусом. Особливо це актуально для України, де, хоч і присутній найнижчий у Європі показник користу-

вання Інтернетом та потреби в ньому з боку більшості населення, користування Мережею є ознакою належності до суспільно активної частини населення, що має/може мати вплив на суспільні процеси в державі. Приклад впливу інтернет-ЗМІ та просто активних користувачів мережі на події Помаранчевої революції є дуже наочним – адже виграш «помаранчевим» табором Інтернету став однією з найголовніших запорок їх загальної перемоги.

Другою важливою тенденцією актуальності впливу соціальних медія на соціально-політичні процеси є їх велика персоналізація. Мова йде про те, що коли люди читають друковані ЗМІ, то вони найчастіше керуються брандом видання, а не особистістю журналіста. В Інтернеті ж, реципієнта (читача), який заходить на персональний блог журналіста чи читає його ж статтю в електронній версії, цікавить особистий погляд певного фахівця на конкретно взяті події. Така система полегшує донесення інформації до людей та збільшує їх інтерактивність.

Враховуючи українські політичні реалії, невдовзі Інтернет знову може стати єдиним джерелом достовірної інформації. Це дає додатковий стимул для вивчення закономірностей функціонування онлайнвих медій та соціальних мереж як засобів інформаційної боротьби та впливу. Критична маса інформації, яка акумулюється в медія-просторі, може збиратися достатньо довго, однак, після переходу точки так званої «нестійкої рівноваги» в суспільних настроях, вона може викликати потужні зміни в суспільному просторі.

Політичні події, соціальні заворушення в різних країнах різного рівня демократії вказують на те, що соці-

яльні медія можуть нести у собі потужну соціальну активність, діяти цілеспрямовано на масову аудиторію, причому аудиторію високої соціальної активності, мають велику потугу здатності стрімко змінювати погляди цієї аудиторії.

Інтернет докорінно поміняв стиль міжлюдської комунікації. На даний час веб-простір є «не лише великим ринком послуг, а й місцем для політичної взаємодії» [8, р. 293]. З початку XXI століття соціальні медія захопили монополію на свободу слова. Особливо це помітно у країнах, де засоби масової інформації тим чи іншим чином підвладні офіційній владі. Завдяки своїм властивостям веб-простір стає каталізатором рухів за демократизацію суспільства. Лише у веб-просторі журналісти та інші користувачі, які мають бажання відстоювати своє право на вільне висловлювання альтернативних тверджень, можуть донести їх (власні думки та ідеї) до масової свідомості, яка постійно зомбується традиційними ЗМІ. Web 2.0 – найновіша фаза розвитку Інтернету, яка дає можливість її учасникам бути в курсі реального чи віртуального політичного життя, урядових проєктів, міжнародних стосунків та громадських ініціатив. Це дає можливість відповідно реагувати на ці процеси, навіть якщо відповіддю на них стають опозиційні настрої. Іншою важливою характеристикою Web 2.0 є можливість безперервної комунікації між зацікавленими учасниками «вебу» та організації соціальних рухів, які практично не можуть бути обмеженими чи зупиненими заборонами влади.

Блоги, Вікіпедія та соціальні мережі забезпечують платформи для комунікації активістів. Інтернет сприяє роз-

витку діяльності опозиційних груп та ідеологічних рухів поза мейнстрімом. На даний час через Інтернет громадянське суспільство дає можливість брати участь у політичному житті певної країни без фізичної приналежності до політичної партії чи організації. Так виникає поняття «кібер-протесту», що визначається як «нове поле для соціального руху, який відбиває роль альтернативних он-лайн медія, он-лайн протестів та он-лайн комунікації в суспільстві» [8, р. 275].

Соціально-політичні рухи у віртуалі мають усі шанси не лише зародитися, як реакція на зовнішні подразники (наприклад як реакція на непрозорі, нечесні вибори), а й розвинутися та дозріти до радикальних дій, справляючи вплив і на громадянську думку, і на риторику офіційних ЗМІ. До Web 2.0 не було винайденого жодного медія, яке б було настільки інтерактивним, особо-центричним та використовувало високорозвинені, проте доступні загалу технології. Чин не вперше людство спонтанно рухається до нелінійного, самоорганізованого демократичного управління [17].

У своєму дослідженні серед соціальних медій, які долучаються, а часто й самостійно формують протесні настрої, розглянемо, в першу чергу, блогосферу. Блоги – це віртуальний простір, де окрема людина або група людей пише для онлайн-аудиторії. Загалом їх називають щоденниками, які регулярно оновлюються їхніми власниками [7].

Записи у блогах часто викликають обговорення, дозволяючи однодумцям чи супротивникам у віртуальному форматі проводити дискусії на потенційно резонансні теми. Спонтанна поява блогосфери перетворила Web

2.0 у «глобальний мозок, тип колективного інтелекту, що безперервно створює нові знання та нові соціальні цінності. Всеосяжна взаємозалежність блогів та зв'язків (лінків) між ними, дає змогу людському розуму долучитися до он-лайн спільнот (ком'юніті) і через анонімне самовираження створювати колективне мислення, яке уніфікується у своїй широкій різноманітності та приводить в рух всю блогосферу» [17, р. 51].

У країнах, де поняття «демократія» часто має номінальний характер, блоги – чи не єдине мас-медія, яке досі спромагається обходити обмеження свободи слова. Лише тут можливо публікувати інформацію, яка б інакше була піддана цензурі чи забороні в традиційних медія. Міжнародна організація «Репортери без кордонів» видала посібник для блогерів, таким чином підтримуючи «кібер-протест». Особливо у Китаї та Ірані блоги вважаються важливим засобом руху опору. Саме завдяки їм дійсний стан справ у країні доноситься до світової спільноти.

Блоги стали джерелом новин для мейнстрімових медія. Одночасно вони також є гейткіперами, які визначають, які саме новини та проблеми в суспільстві цікавлять маси. Вони створюють фрейми політичних дебатів, мобілізують виборців, виконують роль джерел, за якими новинні медія перевіряють правдивість тих чи інших тверджень. Блогери творять активну громадянську журналістику поза традиційно-консервативними та строго ієрархічними структурами традиційних медія.

Блогосфера довела свою ефективність, наприклад, у Молдові. На базі веб-платформи <http://thinkmoldova.org>

із назвою: Think Moldova – Change Moldova молоді люди брали участь у створенні ідеологічної та культурної продукції, намагалися позитивно вплинути на політичні процеси в країні, дискутуючи та пропагуючи кібердемократію. Якщо така веб-активність й не принесла видимих політичних змін, то, проте вселила віру у можливість вираження своїх поглядів, які до певного часу придушувалися або замовчувалися. Результатом цього вебдіалогу між представниками влади, експертами та молоддю стали багатотисячні вуличні демонстрації перед резиденцією президента та будинком парламенту в столиці Молдови. Цей молдовський експеримент доказав, що блоги можуть бути надзвичайно практичними, корисними, ефективними та революційними [17, 53].

Соціальні медія довели свою ефективність у першу чергу здатністю вивести людей на вулиці, як це сталося у Молдові чи у країнах „арабської весни”. Але коли люди залишають місце перед моніторами комп'ютерів, технології стають обмеженими. Наприклад під час протестів у Молдові спеціально було відключено мобільний зв'язок та Інтернет на площі, яка стала центром демонстрації. Та, незважаючи на такі обмеження, групи протестантів все активніше використовують соціальні мережі та блоги, як Facebook та Twitter для вербування нових учасників та організації протестів. Тобто основна робота із організації відбувається за зачиненими дверима приватних осель [19, 100].

Якщо блоги появилися ще на початку 2000-х років, то нова платформа – мікроблог Twitter з'явився лише у 2006 році. На відміну від звичайних записів у приватних блогах, у Твіттері

є обмеження до 140 знаків, що автоматично робить такі повідомлення ефемерними, одноденними, такими, що не розраховані існувати в часі та веб-просторі довше, ніж появиться наступне повідомлення на цю чи схожу тему. Будучи частиною блогосфери і, відповідно, феномену Web 2.0, Twitter представляє реакцію сучасної соціальної культури в світі технологій. «Революція в Twitter» в Молдові та Ірані показує важливість цього місця он-лайн зустрічей, яке задокументувало в собі альтернативний погляд на революційні події у різних країнах і дало доступ всьому світу слідкувати за появою та розвитком руху опору. Контент створений у Twitter (та інших блогах) під час заворушень сприятиме збереженню в архіві історії реальних подій, які в офіційних медіа або не висвітлювалися, або подавалися у неправдивому висвітленні.

Проте, соціальні медіа мають безліч недоліків. Блоги, мікроблоги та соціальні мережі є відкритими не лише для односторонніх опозицій, а й для влади, проти якої вони виступають. Відповідні органи можуть і моніторити, й виявляти опозиційних активістів. У Китаї офіційно заборонені «найбільш небезпечні» платформи: Facebook та Twitter, а також проксі-сервери, які дозволяли обходити ці заборони. Блогери ризикують бути ув'язненими, а часом й страченими, якщо ідентичність «кібер-дисидента» розкривається. Коли ж країнам із тоталітарним режимом стає занадто важко контролювати все, що публікується у мережі, влада перекидає доступ до Інтернету, як це сталося у Бірмі.

Коли ж розглядати, чи соціальні медіа мають вплив на зміни у країнах, у яких вони долучилися до про-

тестних настроїв, то на прикладі тієї ж Молдови можна стверджувати, що путч, який почався із веб-ресурсів і вивів на вулиці Кишинева п'ятнадцять тисяч активістів, допоміг розпустити уряд і хоча б частково усунути комуністів від влади [19, 101].

З середини 1990-х років можна можна назвати різноманітні приклади того як використовувався Інтернет для просування інтересів якимось чином пригноблених груп. Від Європи (Сербія) до Центральної Америки (Мексика), від Центральної Азії (Киргизстан) до Далекого Сходу (Філіппіни) й країн „арабської весни” політичні опозиційні рухи знайшли застосування для новітніх технологій у своєму радикальному демократичному порядку денному. На сьогоднішній день блогосфера бере на себе вирішальну роль для вираження альтернативних поглядів на демократизацію, політичну активність та опозиційні настрої [17, 53]. Таким чином вона стала фактом і фактором творення елементів структури громадянського суспільства, каталізатором суспільних змін.

Переглядаючи історію Української держави з моменту її сучасного утворення, можна з упевненістю твердити, що Помаранчева революція однозначно стала переломним моментом на шляху до демократизації українського суспільства. Революції – складний, але історично випадковий процес. Вони є «поєднанням слабкостей у структурі існуючого режиму та успішної тактики опозиції» [16]. Помаранчева революція водночас була першим опозиційним великомасштабним виступом, організованим он-лайн. Вона стала важливим перехрестям, на якому зійшлися поява

відкритих мереж та зміна політичних настроїв у суспільстві. Завдяки незадоволенню існуючою владою і реакцією на неї під назвою «Україна без Кучми», виник найбільш помітний на той час веб-ресурс *Майдан*, який став платформою для опозиційно настроєних громадян, готових власними силами щось змінити в Україні.

Оскільки ефективність дискурсу політичних змін прямо пропорційно залежить від рівня свободи у конкретному режимі, то Україну при Кучмі можна охарактеризувати як конкуруючий авторитарний режим, в якому «ті, хто при владі, регулярно нападають на опозицію, цензурують медіа, намагаються сфальсифікувати вибори. Але, водночас, вибори настільки часто відбуваються, що опозиційні кандидати мають шанс перемогти» [18, 132]. Такий тип державного режиму має значний вплив на різні аспекти життя: від потужності поширення корупції до обмеженого економічного росту. З іншого боку, оскільки кучмівський режим, на відміну від, наприклад, іранського, не ув'язнював опозиційних журналістів, це дало можливість для альтернативного медіаоточення, в основному он-лайн, запропонувати своє бачення подій у країні, на противагу продукту мейнстрімових медіа.

Щоб зрозуміти вагу виникнення соціальних медіа, які змогли виразити опозиційні настрої, потрібно згадати самоцензуру усіх традиційних медій того часу, яка не була вимогою законодавства, але стала неписаним законом, оскільки більшість телевізійних каналів в Україні належать олігархам. Продюсери каналів отримували так звані «темники» – директиви від правлячої верхівки, яким чи-

ном висвітлювати ті чи інші новини в Україні й поза нею, кого з політичних, культурних діячів у якому насвітленні представляти (а кого замовчувати взагалі).

Схоже як в Ірані, де сучасні онлайнові медіа замінили аудіо-касети та ксерокопії листівок, що привели до революції в кінці 1970-х, в Україні на початку 2000-х років веб-медіа перейняли на себе роль самвидаву 1980-х. Сайти, як от «Українська правда», стали сумішшю громадянської та професійної журналістики, вперше викладаючи контент, який намагався правдиво відображати події в країні та критикував існуючий режим. При цьому такі новинні сайти відрізнялися від активістських принаймні спробами бути неупередженими, досягнути якнайширшу аудиторію, а не лише проющенківськи настроєну демократичну опозицію.

Вражаючим є інший фактор, який спрацював під час Помаранчевої революції. Онлайнові медіа мали величезний вплив на її перебіг, хоча реальна кількість користувачів Інтернету в Україні на той час становила не більше 2-4% від загальної кількості населення країни [11] (На сьогодні, теоретично, кожен третій українець користується Інтернетом). На практиці це означало, що для того, щоби розповсюдити потрібну інформацію, опозиційним сайтам потрібно було орієнтуватися на користувачів вебу, які мали більше зв'язків, ніж звичайне населення [6]. Наприклад, «ефект сайту «Майдан» був у тому, що його читало багато «опініон-мейкерів»: журналістів, студентів, правозахисників, політиків. Це був приклад такої «боттом-ап комунікації», коли ідеї йшли з низів і розходилися у різ-

них напрямках, формулюючи громадську думку» [З власного глибинного інтерв'ю з Анатолієм Бондаренком, редактором сайту "ZaUA.org", засновником сайту «Майдан», проведеному в травні 2010 р.]

Акція «Україна без Кучми» об'єднала в собі весь опозиційний потенціал, який назрівав на початку 2000-х. Починаючи із грудня 2000 року із незначних вуличних протестів, акція переросла в скоординований рух, який уже в березні 2001 року об'єднав проти кучмівського режиму правий спектр українських політичних сил із соціалістами. Водночас, як офіційний сайт для підтримки акції було створено портал «Майдан», що «спочатку був сторінкою, на якій вивішувалися оголошення про акції чи маніфести. А потім туди додався форум. На форумі придумувалися ідеї, знаходилися люди-однодумці, між якими створювалася довіра, в тому числі й у реалі. Починаючи із 2001 року, відбувалася постійна робота по створенню спільноти» [З власного глибинного інтерв'ю з Анатолієм Бондаренком...]. Сайт було засновано декількома національно-свідомими знавцями Інтернет-технологій. Серед них були Анатолій Бондаренко, Андрій Ігнатов та ін., які вірили в девіз сайту: «Ти можеш змінити світ, в якому живеш. Ти можеш це зробити вже сьогодні. В Україні» [зі сайту]. Одним із основних завдань, які ставили перед собою учасники «Майдану», був моніторинг виборів та співпраця з іншими продемократичними організаціями Східної Європи. Під час виборів спеціально підготовані учасники «Майдану» були спостерігачами, а їхні висновки про масові порушення на виборах на користь Януковича ста-

ли чи не основними доказами нечесних виборів [9].

Окрім форуму, завдяки якому учасникам спільноти вдавалося підтримувати зв'язок між собою, на сайті «Майдану» була дошка повідомлень, на якій розміщувалися не лише оголошення про акції та протести, а й практичні поради для активістів, гумор, пов'язаний із реальними подіями, фото-галерея, архіви. Всього на час закінчення Революції на сайті розміщувалося більше 20Гб. заархівованої інформації, що стало визначальним джерелом документації перебігу Помаранчевою революції в реалі. Водночас, «Майдан» був чи не єдиним джерелом інформації для діаспори, яка із інтересом спостерігала за подіями в Україні та допомагала фінансово учасникам акцій протесту на Майдані Незалежності в Києві [9].

Сайт «Майдан» був відомий публіці як децентралізована он-лайн група активістів, як Вікіпедія, що спирається на незнайомих між собою в реалі людей, які хотіли б внести певні зміни в ситуацію в країні. Насправді, регулярні зустрічі учасників спільноти в реальному житті були дуже важливими для існування спільноти у віртуалі. Такі зустрічі сприяли підвищенню довіри та результативності розмов, коли люди поверталися в он-лайн. Також важливою була присутність централізованого провідництва на сайті – людей, які несли відповідальність за результати, впливали на культуру спілкування, підтримували сайт у відповідному стані. Наприклад, лідери сайту створили набір правил поведінки на сайті, щоб підтримувати продуктивний рівень спілкування, а під час конфліктів не дозволяти учасникам спільноти «переходити на

особистості» [9]. Оскільки розмови в он-лайнні на опозиційні політичні теми могли мати негативні наслідки для професійної діяльності та для безпеки в реальному житті, «Майдан» дозволяв анонімність учасників, проте підбадьорював відкривати свою ідентичність для інших користувачів.

Технологічно оснащені соціальні медіа, звичайно, не забезпечують ані прямої демократії, де кожен може впливати на результат рішення, ані репрезентативної демократії, де вибирають тих, хто далі буде приймати рішення, ані не можуть забезпечити демократії в стилі референдуму. Проте вони можуть почати процес порозуміння і взаємопідтримки між користувачами [13, 26]. Коли одні користувачі мали утопічне бачення формування через веб неієрархічної, прямої демократії, а інші скептично ставилися до впливу подій у веб-просторі на перебіг реальних подій, то досвід «Майдану» показує можливість золотої середини. Засновники цього сайту та його користувачі розуміли, що він є багатоліким засобом залучення, тренування, підвищення свідомости та отримування коштів, потрібних для проведення усього цього і в онлайні, і в реальному житті [9].

Оскільки, як уже наголошувалося, на початку 2000-х років активних користувачів Інтернету в Україні була надзвичайно мала кількість, то більшість акцій, спрямованих на інформування громадськості проводилося традиційним шляхом, через «малі медіа». На той час вони вважалися шляхом до успіху, бо «виникнення аудіо і відеокасет, ксерокопій та факсів уможливили їх масову продукцію та поширення [...]». Будь-хто може створювати такі речі, й дійсно динаміка опозицій-

ного руху залежить від кожного учасника, який створює додаткові копії і розповсюджує їх» [15, 26-27].

Такими способами донесення до мас своєї позиції скористалася й молодіжна організація «Пора», знаючи, що через традиційні медіа з обмеженою свободою слова до суспільства їм не достукатися. Вони використовували друковану продукцію (брошури, листівки, наклейки), дрібні сувеніри, організовували акції та демонстрації, створювали візуальні презентації (постери і графіті), медіа-презентації (кліпи та інтерв'ю). Але все це організовувалося за допомогою їхнього веб-сайту. Цей сайт, як і «Майдан», був джерелом інформації та платформою для комунікації активістів, які уже власними силами розповсюджували інформацію далі [9]. Таким чином «Порі» вдалося поєднати веб-медіа із більш традиційними засобами поширення інформації, що в результаті дало значний ефект під час Помаранчевої революції.

Ще однією причиною того, чому в Україні під час режиму Кучми (коли про свободу слова знали лише теоретично, а на практиці ЗМІ мусіли дотримуватися «темників») веб-медіа отримали можливість розвитку та вільного висловлювання – особливості українського законодавства. Згідно із ним інтернет-сайти вважаються не мас-медіями, а засобами мережевої комунікації. Відповідно, коли багатьом журналістам мейнстрімових медіа загрожувало звинувачення у клепахі, онлайн журналістів це не стосувалося [14].

«Українська правда», незалежний новинний веб-сайт, постійно оновлювався, забезпечуючи своїм читачам інформацію зі швидкістю й точністю,

яку жоден інший медіум не міг у той час забезпечити. «Поки Помаранчева революція поширювалася із Києва в області, “Українська правда” писала сторінку в сучасній історії України. Новинні матеріали із регіонів були життєво-важливими. Кожних десять-п’ятнадцять хвилин виникало нове наметове містечко в тому чи іншому місті, про що відразу оголошувалося на сайті. Лідери опозиції читали новини із областей на Майдані для мільйонів слухачів на вулицях України» [12].

В Україні часів диктатури Леоніда Кучми вед-медія стали одним із глобальних засобів руйнування симулякритивної системи владної міці. Основні властивості незалежних інтернет-медій, розвінчуючи позолоту цієї піраміди симулякрів, здійснили величезний вплив на вибух Помаранчевої революції, на формування в Україні елементів громадянського суспільства як неодмінної складової демократії.

Таким чином, важливою специфікою Інтернету в просторі мас-медій є те, що він є особливим новим комунікаційним засобом епохи інформатизації. Власне мас-медійні джерела займають в Інтернеті дуже поважне місце.

Особливістю взаємодії традиційних мас-медія та інтернету є, зокрема, створення, окрім традиційних версій цих мас-медія й їх інтернет-версій. Загалом же інтернет-видання об’єднують усі функції усіх традиційних мас-медія. Однак технологічна специфіка Інтернету, яка базується на трьох основних принципах (глобальність, мультимедійність, інтерактивність) значно розширює засоби впливу на читача й творить нову синтетичну медіареальність. Глобальність Інтернету пов’язана з тим, що доступ до нього є необмеженим. За останні-

ми даними в Інтернеті зареєстровано кілька мільярдів користувачів, що значно перевищує кількість користувачів усіх окремо взятих традиційних мас-медія.

Використовуючи особливості друкованих медій (текст, статичні зображення), і радіо (авдіопростір), і телебачення (авдіо- і відеопростір), Інтернет створює синтетичну цілісність – мультимедійність, нову форму представлення інформації, доповнюючи одночасно традиційні мас-медійні джерела додатковими новими властивостями.

Усі ці характерні риси інтернетних мас-медій мають особливий вплив на створення громадської думки в певних кризових ситуаціях, на формування протестних настроїв у суспільстві. Одним із важливих факторів формування протестних настроїв є оперативність соціальних медій: на інформаційних порталах оновлення новин та повідомлень проходять у режимі on-line. Специфікою пошуку в інтернет-просторі є можливість отримання не тільки актуальної інформації, а й доступ до бази архівних даних. Одночасно, посилання на інші сайти, яке ґрунтується на гіпертексті та інтерактивності, багатократно посилює інформаційне наповнення опублікованого матеріалу.

На сьогодні соціальні медія й в Україні уже сформовані як засіб масового впливу на громадську думку, можуть змінювати масову свідомість, призводити своїм впливом до реальних соціальних дій.

Тексти блогів, які динамізують критичну ситуацію, є надзвичайно соціально активними й мають важливий вплив на читачів, можуть формувати та змінювати громадські на-

строї. Вектор суспільної свідомості є, зазвичай, надзвичайно інертним, критична маса публікацій, інформацій в Інтернеті може збиратися дуже довго, однак наслідки їх соціально-політичного впливу та детонація можуть бути достатньо радикальними.

Таким чином, у сучасному світі Інтернет стає одним із найважливіших місць для політичної взаємодії, для становлення і розвитку демократичних інституцій. Для тих країн, де ЗМІ перебувають під впливом офіційної влади або провладних олігархічних структур, веб-простір може ставати головним катализатором рухів за демократичні перетворення в суспільстві. Саме веб-простір дає можливість журналістам, опозиціонерам до владних структур боротися за свободу слова, доносити свої думки до великих мас громадян, борючись із симулякрами, які творять офіційні ЗМІ.

Bibliography and Notes

1. Бодріяр Жан, *Прецесія симулякрів*, [у:] Idem, *Симулякри і симуляція*, Київ: Основи 2004, с. 5–64.
2. Бодріяр Жан, *Символічний обмін і смерть*, Львів: Кальварія 2004, 376 с.
3. *Енциклопедія постмодернізму* / За ред. Ч. Е. Вінквіста, В. Е. Тейлора, Київ: Основи 2003, 503 с.
4. Ильин Илья, *Постмодернизм. Словарь терминов*, Москва: Интрада 2001, 384 с.
5. Самарцев О. Р., *Творческая деятельность журналиста. Очерки теории и практики*, Москва: Академический Проект 2007, 528 с.
6. Bandera Stepan, *The Role of the Internet and Ukraine's 2004 Presidential Election*, [in:] Development Associate Report 2006, June, p. 12.
7. Beer, D., Burrows R., *Sociology and of and in Web 2.0: Some Initial Considerations*,

[in:] "Sociological Research" 2007, Vol. 12(5).

8. Fuchs C., *The Self-Organization of Cyberprotest*, [in:] *The Internet Society II: Advances in Education, Commerce & Governance* / Morgan, K., Brebbia, C., Carlos, A., Spector, J. M. (Eds.), Southampton-Boston: WIT Press 2006, p. 275–295.

9. Goldstein J., *The Role of Digital Networked Technologies in the Ukrainian Orange Revolution*, [in:] "Internet & Democracy Case Study Series" 2007, No. 14, (Berkman Center Research Publication).

10. Hendelman-Baavur L., *Promises and Perils of Weblogistan Online Personal Journals and the Islamic Republic of Iran*, [in:] "Middle East Review of International Affairs" 2007, Vol. 11, No. 2, p. 77–93.

11. Levy J., *Qualitative Methods and Cross-Method Dialogue in Political Science*, [in:] "Comparative Political Studies" 2007, No 40, p. 196–214.

12. Prytula Olena, *The Ukrainian Media Rebellion*, [in:] *Revolution in Orange* / Aslung. McFaul (Eds.), Washington D. C.: Carnegie Endowment for International Peace 2006, 111 p.

13. Rossiter N., *Organized Networks and Non-Representative Democracy*, [in:] *Reformatting Politics*, Routledge 2006.

14. *Silenced Ukraine*, [in:] "Privacy International" 2007, September. Web. 01.12.2011. <www.privacyinternational.org>.

15. Sreberny-Mohammadi Annabelle, Mohammadi Ali, *Small Media, Big Revolution: Communication, Culture, and the Iranian Revolution*, Mineapolis: University of Minesota Press 1994, 225 p.

16. Toqueville A. de., *The Old Regime and the French Revolution*, New York: Doubleday 1995.

17. Tsekeris C., *Blogging as Revolutionary Politics*, "Research Journal of Social Sciences" 2009, No. 4, p. 51–54.

18. Way Lukan A., *Kuchma's Failed Authoritarianism*, "Journal of Democracy" 2005, Vol. 16 (2), April, p. 131–145.

19. Zee B., van der., *Twitter Triumphs*, [in:] *Index on Censorship 2009*, London: Writers and Scholars International Ltd, SAGE Publications 2009, p. 97–102.